

РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У СТУДЕНТІВ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИКЛАДАЧА

У статті розглядається проблема розвитку мотивації до вивчення іноземних мов у студентів як джерело професійного розвитку педагога. Подано складові циклу мотиваційного викладання іноземних мов. Проаналізовано результати опитування студентів з метою виявлення рівня використання викладачами іноземних мов стратегій мотиваційного викладання. Запропоновано шляхи професійного розвитку викладача у сфері мотивування студентів.

Ключові слова: мотивація, навчання іноземних мов, стратегії, прийоми мотивації студентів, професійний розвиток викладача.

Першоджерелом будь-якої діяльності всіх живих істот є потреби. Що вищим є рівень розвитку живої істоти, тим більш різноплановими є її потреби, і більш різноманітними є шляхи задоволення кожної з цих потреб. Відтак людина як істота з найскладнішою ієрархією потреб (див. роботи А. Маслоу) може включатися до безкінечної кількості видів діяльності, кожна з яких може або в сукупності з іншими видами діяльності бути спрямованою на задоволення однієї потреби, або задовольняти кілька потреб одночасно. У будь-якому випадку, успішність тієї чи іншої діяльності залежить від того, наскільки вона відповідає усвідомленим або неусвідомленим потребам суб'єкта діяльності, які втілюються в усвідомлені або неусвідомлені мотиви. Співвідношення тріади "потреба-мотив-діяльність", про які ми можемо говорити завдяки дослідженням Л. С. Виготського, О. М. Леонтьєва, О. Р. Лурії та їх послідовників, залишається незмінним і в царині мовленнєвої діяльності в цілому, і у сфері оволодіння іноземною комунікативною компетентністю. Проте у якому напрямку має розвиватися сам викладач для того, щоб максимально ефективно мотивувати студентів до навчальної діяльності? У цій статті ми розглянемо, як саме розвиток мотивації до вивчення іноземних мов у студентів вищого навчального закладу може впливати на визначення напрямку професійного розвитку викладача.

Безпосередньо до проблеми мотивації у вивченні іноземних мов зверталися З. Дьорней, Р. Гарднер, В. Ламберт, Р. Клемент, Р. Шмідт, М. Віліамс, Б. Берден та ін. Науковці дійшли висновку, що мотивація є складною, багатовимірною, а найголовніше динамічною структурою. Саме тому за основу нашого дослідження було обрано процесно-орієнтований підхід, запропонований З. Дьорнейем. Згідно із зазначеним підходом у розвитку мотивації до вивчення іноземної мови можна умовно виділити чотири взаємопов'язаних етапи: забезпечення основних передумов для мотивації, генерування початкової мотивації до вивчення мов, підтримка та захист мотивації, стимулювання позитивної ретроспективної самооцінки [2, с. 29].

Оскільки ми маємо справу зі студентами факультету іноземних мов, які свідомо обирали навчальний заклад і спеціальність, можемо розраховувати, що початкова мотивація до вивчення мови у переважній більшості з них вже є відносно сформованою. Тому основним завданням викладача у напрямку мотивування студентів до вивчення іноземних мов ми бачимо забезпечення передумов для мотивації, підтримку і розвиток мотивації у процесі навчальної діяльності та стимулювання позитивної ретроспективної самооцінки.

До стратегій забезпечення передумов до вивчення мови З. Дьорней відносить поведінку викладача у процесі спілкування зі студентами, створення сприятливої атмосфери на занятті та стимулювання формування колективу на основі групи [2, с. 32-49]. Підтримка та збереження мотивації досягаються шляхом підвищення привабливості завдань, використання методів цілеутворення, встановлення чітких цілей навчання, стимулювання позитивної самооцінки, зменшення рівня тривожності та стимулювання взаємодії студентів у поєднанні з навчальною автономією [2, с. 50-116]. Для забезпечення позитивної ретроспективної самооцінки пропонується позитивний інформаційний зворотній зв'язок зі студентами, прозорість системи оцінювання та використання заохочень [2, с. 117-134].

Кожна із названих стратегій спирається на низку прийомів, які у більшій або меншій мірі використовуються викладачем у навчальному процесі. Об'єктивно оцінити, в якій мірі ми, викладачі, дійсно користуємося цими прийомами, можуть ті, на кого перераховані стратегії мають бути спрямовані, тобто студенти. Тому для виявлення рівня використання викладачами іноземної мови перерахованих стратегій доцільним є проведення опитування студентів.

Таке опитування було проведено наприкінці 2014-15 навчального року на факультеті іноземних мов Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. В опитуванні взяли участь 110 студентів першого та другого курсу англо-німецького відділення. У своїх відповідях вони мали проаналізувати роботу дев'яти викладачів кафедри англійської мови і методики викладання, які проводили у них заняття з практики усного і писемного англійського мовлення. Опитування проводилося анонімно, без зазначення в анкеті шифру групи. Винятком були лише відповіді студентів тих груп, у яких практику мовлення викладали автори цього дослідження. У цих анкетах шифр груп позначався з метою порівняльного аналізу роботи саме цих викладачів. В решті анкет студенти вказували лише рік навчання.

У тексті опитувальника студентам було запропоновано двадцять два твердження, двадцять з яких відображали прийоми, що узгоджуються з перерахованими вище стратегіями, і два (номер 14 і 19) суперечать їх сутності. Ось ці твердження:

1. Ви відчуваєте, що ваш викладач зацікавлений у ваших успіхах;
2. Ваш викладач отримує задоволення від роботи у вашій групі;
3. Ваш викладач вірить у те, що ви можете досягти високих результатів у вивченні мови;
4. Викладач є однаково об'єктивним до всіх студентів;
5. Викладач є відкритим до спілкування зі студентами;
6. Викладач враховує думку студентів у вирішенні поточних організаційних і навчальних задач;
7. Викладач толерантно ставиться до невдач і недоліків студентів;
8. Толерантне ставлення викладача до пропусків та неякісної підготовки "розхолоджує" вас;
9. Викладач заохочує використання гумору і жартів на заняттях;
10. На заняттях домінує атмосфера співпраці і взаємоповаги;
11. Ви можете передбачити, які завдання вам запропонує викладач впродовж заняття;
12. Ви розумієте, що і з якою метою ви робите впродовж заняття;
13. Викладач чітко формулює завдання і дає моделі виконання;
14. Своєю поведінкою на занятті викладач дає зрозуміти, кого він вважає "сильним", а кого "слабким" студентом;
15. Ви знаєте, які оцінки і за що отримуєте;
16. Викладач допомагає кожному студенту знайти його сильні сторони;
17. Викладач відмічає і заохочує ваші зусилля, докладені до виконання певних завдань;
18. Пропоновані на заняттях завдання є для вас доступними, але вимагають певних зусиль;
19. На занятті викладач говорить більше, ніж студенти;
20. На занятті студенти можуть і бажають висловлювати свою точку зору;
21. Викладач враховує бажання чи небажання студента відповідати або брати участь у певному виді діяльності на занятті;
22. Викладач ділиться зі студентами своїм досвідом вивчення мови.

Стосовно кожного твердження студент мав обрати один із варіантів оцінки: *ніколи* – *інколи* – *зазвичай* – *завжди*.

З метою обробки результатів кожному варіанту оцінки було присвоєне числове значення (*ніколи* – "0"; *інколи* – "1"; *зазвичай* – "2"; *завжди* "3"). Для всієї сукупності відповідей засобами програми Microsoft Excel 2010 було обраховано середнє значення, мода і медіана. Результати підрахунків представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Результати опитування студентів щодо використання викладачами прийомів розвитку мотивації до вивчення іноземної мови

№ твердження	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Середнє арифметичне	1,99	1,96	2,32	2,45	2,64	2,31	2,33	1,14	1,79	2,51	1,47
Мода	2	2	2	3	3	3	3	0	2	3	1
Медіана	2	2	2	3	3	2	2	1	2	3	1

Таблиця 1(продовження)

№ твердження	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Середнє арифметичне	2,45	2,6	1,08	2,39	2,22	2,32	2,06	1,06	2,39	1,69	2,06
Мода	3	3	1	3	3	3	2	1	3	2	3
Медіана	3	3	1	2	2	2	2	1	3	2	2

Згідно з отриманими цифрами, найвищими (більше 2,5) є показники за твердженнями номер 5, 10 та 13. Тобто студенти відмітили, що викладачі майже завжди є відкритими до спілкування зі студентами, на заняттях дійсно домінує атмосфера співпраці і взаємоповаги, а пропоновані викладачем завдання є чітко сформульованими і забезпеченими моделями виконання. Таким чином, ці прийоми забезпечення мотиваційних передумов до навчання та підтримки мотивації використовуються всіма викладачами, чий студенти взяли участь у дослідженні.

Досить високими (від 2 до 2,5) виявилися і середні показники за твердженнями номер 3, 4, 6, 7, 12, 15, 16, 17, 18, 20 та 22. За цими даними можна було б зробити висновок, що викладачі зазвичай демонструють віру у можливості студентів; є однаково об'єктивними до всіх; враховують думку студентів у вирішенні поточних організаційних питань; толерантно ставляться до невдач і недоліків студентів; допомагають студентам зрозуміти, що і для чого вони роблять впродовж заняття і як це оцінюється; завдання є доступними; викладач допомагає кожному виявити його сильні сторони; помічає і заохочує зусилля студента у процесі навчання; атмосфера на занятті сприяє висловленню власної думки студентів; викладачі діляться зі студентами власним досвідом вивчення мови.

Децо нижчими, але також цілком задовільними (від 1,69 до 1,99) були відповіді на запитання номер 1, 2, 9 та 21. Студенти відмітили зацікавленість викладача в їхніх успіхах, задоволення викладача роботою саме з ними, використання гумору і жартів на заняттях та можливість урахування викладачем бажання студентів брати участь у тому чи іншому виді роботи.

Запитання номер 8, 14 та 19 дали найнижчі показники (1,14; 1,08 та 1,06 відповідно). Проте твердження 14 (*Своєю поведінкою на занятті викладач дає зрозуміти, кого він вважає "сильним", а кого "слабким" студентом*) та 19 (*На занятті викладач говорить більше, ніж студенти*) суперечать сутності обговорюваних мотиваційних стратегій. Тому домінування відповіді "інколи" можна вважати відносно позитивним результатом, а кожному з викладачів-учасників дослідження (в тому числі й авторам цих матеріалів) порадили докласти зусилля, щоб збільшити відсоток студентських відповідей "ніколи" на ці запитання. Таким чином, для всієї групи викладачів, чії студенти взяли участь в опитуванні, було визначено перші два напрямки вдосконалення власних стратегій мотивації студентів, а саме підсилити контроль за власним висловленням оцінки здібностей студентів (особливо тих, чії здібності можуть бути оцінені неоднозначно) та працювати над скороченням часу власного монологічного мовлення.

Твердження номер 8 (*Толерантне ставлення викладача до пропусків та неякісної підготовки "розхолоджує" вас*) є спробою визначення наслідків прийому, відображеного у твердженні 7 (*Викладач толерантно ставиться до невдач і недоліків студентів*). Толерантне ставлення до невдач і недоліків особистості як прояв поваги до неї є невід'ємним компонентом гуманістичного навчання, і студенти віддали перевагу відповіді "завжди" (середнє значення 2,33) на це запитання. На перший погляд, такий результат можна вважати позитивним. Але присутність відповідей "інколи" (середнє значення 1,14) на запитання 8 дає підстави задуматися, чи для всіх студентів толерантність викладачів є джерелом мотивації до вивчення мови.

У цьому випадку доцільним виявився аналіз не лише середнього арифметичного отриманих значень, але й моди (значення, яке найчастіше трапляється серед емпіричних даних) та медіани (величини, розташованої в середині ряду величин, розмішених у зростаючому або спадаючому порядку) [1]. Найвність розбіжностей у цих показниках для однієї вибірки ставить під сумнів достовірність отриманих результатів. У таблиці 2 показано результати обрахунків мір центральної тенденції відповідей студентів на запитання 8. Окремими колонками представлено спільний результат всіх учасників, виокремлені результати всіх студентів першого, всіх студентів другого курсу та окремо результати в підгрупах, де викладають мову автори цього дослідження (підгрупа 1 і підгрупа 2).

Таблиця 2

Результати статистичної обробки відповідей студентів на восьме запитання

Вибірка відповідей	Середнє арифметичне	Мода	Медіана	Висновок про достовірність результату
Всі учасники	1,14	0	1	Не є достовірним
Перший курс	1,09	0	1	Не є достовірним
Другий курс	1,2	1	1	Може бути достовірним
Підгрупа 1	0,93	0	1	Не є достовірним
Підгрупа 2	0,9	1	0	Не є достовірним

Як видно з таблиці, результати обробки відповідей лише студентів другого курсу дають підставу стверджувати, що толерантне ставлення викладача до пропусків та неякісної підготовки студентів лише інколи може справляти на них негативний вплив, і це твердження є справедливим для більшості другокурсників. Відповіді першокурсників є неоднорідними навіть у межах окремо взятих підгруп. Зокрема, в підгрупі 1 маємо шість відповідей "ніколи", п'ять відповідей "інколи", жодної відповіді "завжди" і три відповіді "завжди". Тобто, маємо діаметрально протилежний ефект одного й того самого прийому. Таким чином, можемо висунути гіпотезу, що на першому курсі далеко не всі студенти готові до демократичного стилю спілкування з викладачем. Деякі свідомо чи несвідомо очікують авторитарного підходу і відповідних прийомів. Проте результати опитування другого курсу дають підстави сподіватися, що досвід навчання в демократичному навчальному середовищі, яке намагаються забезпечити на своїх заняттях викладачі, поступово привчає студентів цінувати толерантне ставлення до себе і реагувати відповідним чином.

Повертаючись до статистичної обробки відповідей на запитання 3, 4, 6, 7, 12, 15, 16, 17, 18, 20 та 22 ми зазначили, що за цими даними можна було б зробити висновок, що викладачі зазвичай використовують прийоми розвитку мотивації студентів. Проте співставлення середнього арифметичного, моди та медіани (див. Табл.1) для всіх тверджень, окрім номера 3, знову виявляють, що узагальнений результат не є однаково достовірним для всієї вибірки. Найбільша кількість розбіжностей знову статистично проявляється на першому курсі. Наведемо приклади результатів, отриманих у підгрупах першого курсу, з якими працюють автори цього дослідження.

Таблиця 3

Середнє арифметичне результатів опитування за окремими запитаннями у двох підгрупах першого курсу

Номер твердження	3	4	6	7	12	15	16	17	18	20	22
Підгрупа 1	2,5	2,9	2,4	2,9	2,8	2,7	2,3	2,6	2,1	2,7	2,6
Підгрупа 2	2,6	2,4	2,6	2,1	2,7	2,4	2,8	2,6	1,9	2,9	2,4

Наведені цифри дають уявлення про те, які з прийомів створення мотивації використовуються кожним із викладачів більш успішно, а які потребують збільшення уваги. Зокрема бачимо, що викладач першої підгрупи є беззаперечним лідером у толерантному ставленні до невдач студента. У той же час студенти другої підгрупи відмічають, що вони майже завжди (показник 2,9) можуть і бажають висловлювати свою точку зору. Обидва викладачі досить успішно відмічають і заохочують зусилля студентів, спрямовані на виконання навчальних завдань. Показник в обох групах становить 2,6, що навіть дещо перевищує середнє значення по всій сукупності опитаних. Чи використовують викладачі однакові прийоми заохочення студентів, є об'єктом подальшого дослідження.

Таким чином, отримуємо напрямки, в яких кожний викладач може проаналізувати свою педагогічну діяльність. За тими показниками, за якими у певного викладача виявився найвищий результат, доцільним може стати укладання переліку прийомів, спрямованих на реалізацію обраної стратегії мотивування студентів. Взаємний обмін прийомами мотивування студентів, які будуть описані кожним викладачем на основі аналізу власної педагогічної діяльності та її оцінки студентами, може стати джерелом подальшого професійного зростання всього колективу.

Використані джерела

1. Математична статистика. Міри центральної тенденції // Навчальні матеріали онлайн [Інтернет-ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/16280414/statistika/pokazniki_vibirki
2. Dornyei Z. Motivational strategies in the language classroom / Zoltan Dornyei. – Cambridge University Press, 2001. – 155 p.

Москалец Е. А., Пономаренко О. В.

РАЗВИТИЕ МОТИВАЦИИ К ИЗУЧЕНИЮ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ КАК ИСТОЧНИК ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ

В статье рассматривается проблема развития мотивации к изучению иностранных языков у студентов как источник профессионального развития педагога. Представлены составляющие цикла мотивационного преподавания иностранных языков. Проанализированы результаты опроса студентов с целью выявления уровня использования преподавателями иностранных языков стратегий мотивационного преподавания. Предложены пути профессионального развития преподавателя в сфере мотивирования студентов.

Ключевые слова: мотивация, обучение иностранным языкам, стратегии, приемы мотивации студентов, профессиональное развитие преподавателя.

Moskalets O. O., Ponomarenko O. B.

MAINTAINING STUDENTS' MOTIVATION FOR L2 ACQUISITION AS A SOURCE OF TEACHER PROFESSIONAL DEVELOPMENT

The article deals with the question of defining the directions for university language teachers' professional development. The authors of the article believe that close study of their students' motivation for L2 acquisition can be helpful in finding the individual track for each teacher to develop their own professional competence.

To study their students' motivation for L2 acquisition, a special questionnaire has been developed. The questionnaire is based on the classification of teachers' motivational strategies, discussed by Z. Dornyei's (creating the basic motivational conditions; generating initial motivation; protecting motivation; encouraging positive retrospective self-evaluation), and the corresponding techniques (appropriate teacher behaviors and a good relationship with the students; a pleasant and supportive classroom atmosphere; presenting tasks in a motivating way; setting specific learner goals; creating learner autonomy; providing motivational feedback; offering grades in a motivating way, etc.).

The twenty-two statements of the questionnaire represented twenty motivating and two demotivating techniques. E.g.: Your teacher is interested in your success. Your teacher notices and encourages your efforts at learning the language. Your teacher demonstrated who in their opinion is a good or a bad student. The students were asked to decide how often (never, sometimes, usually or always) their teacher used each technique in class. The participants of the survey were 110 first and second year students from Nizhyn Gogol State University. They analyzed the techniques used by their nine university English teachers; two of the teachers were the authors of this survey.

The results of the survey reveal that some teachers are better at using one set of techniques while the others are more proficient at different strategies. In that way we could define the areas where we can improve our strategies of motivational teaching. And now when we know what is to be improved we can seek the ways to do it in the process of our professional development.

Key words: motivation, teaching English, strategy, technique, professional development.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2015